

ומוכרו לו, לפי שאין הגוים מקריבים קרבן שהוא חסר אבר לעבודת כוכבים⁽¹⁴⁾.

ושאר כל הדברים — פתמן, אם קונה אותם "סתם", מותר למכור להם, ואם פירושן — אסור [יבואר בגמרא].

רבי מאיר אומר: אף דקל טוב וחצב ונקלב [ונקלס], מפרש בגמרא — אסור למכור לעובדי כוכבים.

גמרא

א-ת הגמרא מבארת מהו איצטרובלין.

מאי איצטרובלין? — תורניתא. מין ארז.⁽¹⁾

ורמינהו סתירה לכך מבריייתא בהלכות שביעית, המונה את מיני הפירות שיש עליהם "קדושת שביעית", ואסור לעשות בהם סחורה, וחייב להפקירן. ובהמשך

הבריייתא נאמר:

הוסיפו עליהן על פירות הללו גם אלכסין ואיצטרובלין, מוכססין ובנות שוח, שהם מיני פירות שאינם חשובים כל כך, לכן לא נהגו בהם בתחילה "קדושת שביעית" —

ועתה קשה: ואי סלקא דעתך שאיצטרובלין הוא המין שנקרא תורניתא —

תורניתא — מי איתא בשביעית?! וכי יתכן שפרי זה נוהגים בו דיני שביעית?

והא תניא ברייתא אחרת: זה הכלל לגבי קדושת שביעית: כל דבר שיש לו עיקר, שיש לו שורש המתקיים באדמה, וממנו חיותו — יש לו שביעית. וכל דבר שאין לו עיקר, שאין לו שורש המתקיים בקרקע שבאמצעותו הוא יכול להתקיים בקרקע גם בימות הגשמים, כגון קישואין ודילועין — אין לו שביעית, ומותר לסחור בו, ואים צורך להפקירו.

קוראים לו כך, משום שעושים ממנו "תורן" לספינות. [ועיין רש"י במסכת שבת צ א].

התוס' מקשים כמה קושיות על פירוש זה. א. איך אמרה הגמרא, ש"ארז" אין לו עיקר מתקיים בארץ?!

ב. לדעת רש"י המפרש "אין לו עיקר" — "בימות הגשמים", וכי דבר שאינו צומח בימות הגשמים כגון תבואה — אין לו קדושת שביעית?!

ג. ארז הרי אסור למכור לגוי מטעם אחר. מטעם ש"אין מוכרין להם אילנות" כמו שאמרה המשנה לקמן יט ב?]

ד. [הקשה המהר"ם על קושיא זו. מה קשה להם לתוס', הלא יתכן כי מה שאמרו שם, מדובר במוכר אילן מחובר לקרקע, וטעם

להם כל השנה אפילו בהמה?

ומתרץ הרשב"א: דברים אלו אינם נמצאים כל כך, לכן קונה אותם הגוי בכל ימות השנה לצורך יום האיד [לפי הטעם הראשון הנ"ל], מה שאין כן בהמה.

ומוסיף המאירי: דברים אלו זולים ופשוטים — אף שאינם נמצאים — לכן קונה אותם הגוי לצורך תקרובת עבודה זרה.

14. עיין בדף יד ב [הערה 6] מחלוקת הראשונים, אם מה שהתירה המשנה למכור לו קטוע אבר, הם דברי רבי יהודה, או שגם התנא קמא מודה בזה.

1. כן פירש רש"י. והריטב"א מוסיף שאולי

הגוים תולים אותם, ולכן קנייתם אינה לצורך אלילים, ומותר למכור להם.

שנינו במשנתנו: **ולבונה**.

אמר רב יצחק אמר רבי שמעון בן לקיש: מה שאסרה המשנה, מדובר במין לבונה הנקרא "**לבונה זכה**". ואותו המין מקריבים הגוים לאלילים.

תנא שנינו ברייתא: **ומכולן**, מכל המינין שנשנו במשנתנו — **מוכרין להן חבילה**, הרבה ביחד, כי אז ודאי קונה אותם לסחור בהם, ולא לעבדם הוא בעצמו. וכמה היא חבילה? **פירש רבי יהודה בן בתירה: אין חבילה פחותה ממשקל שלשה מנין** ["מנה"]⁽²⁾.

ומקשינן: איך התירו למכור חבילה אף שאינו קונה לעצמו, וליחוש דלמא שמא **אזיל ומזבין לאחריני**, ילך וימכור את חלקי החבילה אחד אחד לגוים אחרים לצורך תקרובת אלילים, והם **מקטרי**, יקטירו אותם לאליליהם?

ומתריצין: **אמר אביי:** רק **א"לפני**, על איסור "**לפני עיור לא תיתן מכשול**" **מפקדינן**, מצווים אנו. אבל **א"לפני דלפני** **לא מפקדינן**.

והרי לתורניתא אין עיקר בארץ, ולמה אמרה הברייתא שהוסיפו עליהם איצטורבלין? אלא מוכח, שאיצטורבלין איננו המין הנקרא "תורניתא".

אלא, **אמר רב ספרא, וכן כי אתא** כשהגיע **רבין** מארץ ישראל לכבל, **אמר בשם רבי אלעזר:** איצטורבלין הוא **פירי דארזא**, פרי הארז [הנקרא בלועזית "גלנט"].

שנינו במשנתנו: **בנות שוח**.

והגמרא מבארת, מה הם "בנות שוח" —

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: תאיני חיוראתא, תאנים לבנות.

שנינו במשנתנו: **ופטוטרות**.

ומבארת הגמרא: **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:** "**בפטוטרותיהן שנו**". דהיינו, "פטוטרות" שאמרה המשנה, אין זה מין בפני עצמו הנקרא כן, אלא הכוונה היא לעוקצי כל הפירות, הנקראים "פטוטרות", וכך אמרה המשנה: האיסור למכור לגוי איצטורבלין ובנות שוח הוא רק כשהם עם עוקציהם, לפי שדרכם של הגויים לעבוד את העבודה זרה על ידי שתולין אותם בעוקציהם לפניה. אבל בלי העוקצין, אין

הגשמים.

ועיין בריטב"א המתרץ דברי רש"י. ועיין בחידושי המאירי המביא כמה פירושים.

2. הראשונים מביאים תלמוד ירושלמי: כומר אסור, רופא מותר, תגר מותר, תגר חשוד אסור. ומבאר הרשב"א: כומר אסור לעולם, ואפילו חבילה. רופא מותר לעולם, ואפילו מועט כי מן

האיסור הוא מפני שאסור לתת לגוים "חנייה בקרקע", ואילו כאן מדובר באילן שנקצץ, וטעם האיסור הוא מפני שהגוי קונהו לתקרובת אלילים? ועיין רש"ש, המתרץ את קושיית המהר"ם].

לכן פירש רבינו תם, שתורניתא המוזכרת בסוגייתנו היא מין של פרי האדמה, שאין לה שורש בקרקע לא בימות החמה ולא בימות

קמא אוסר אפילו בשואל "תרנגול למי".

תנן, שנינו בהמשך המשנה: **רבי יהודה אומר: מוכר הוא לו תרנגול לבן בין התרנגולין.**

ומדייקת הגמרא: **היכי דמי? אימתי מתיר רבי יהודה?**

אילימא אם נאמר דהגוי קאמר "תרנגול לבן למי" "תרנגול לבן למי" —

הלא ודאי שבאופן זה, **אפילו לבן בין התרנגולין נמי**, לא התיר רבי יהודה, שהרי הגוי מגלה דעתו שצריך אותו לצרכי אלילים, ומה שלוקחו בין שאר התרנגולין, הוא משום שרוצה את הלבן, ומוכן לקנות הרבה בשביל הלבן!

אלא לאו, רבי יהודה מתיר רק באופן דקא אמר בסתם "תרנגול למי" "תרנגול למי", ואפילו **חבי**, שאומר סתם "תרנגול למי", **לרבי יהודה**, רק תרנגול לבן בין התרנגולין — **אין**, מותר למכור לו. אבל תרנגול לבן **כפני עצמו**, לא.

ומכאן נדייק: **ולתנא קמא**, אפילו כשמוכר לו את התרנגול הלבן בין התרנגולין — **נמי לא** התירו לו, אפילו אם אמר סתם "תרנגול למי".

דהיינו, הטעם שאסרו חכמים למכור לגוי הוא משום שהישראל יעבור על הלאו של "לפני עור לא תתן מכשול", שהוא איסור להכשיל אדם, ואפילו גוי, בעבירה. והיות והגוי אסור לו לעבוד עבודה זרה, אסור לישראל להמציא לו דבר שישתמש בו לעבודה זרה האסורה עליו, כי אנו מוזהרין לא להכשילו, אבל אין איסור להכשיל את המכשיל, כגון כאן, שהוא מוכר לגוי, והוא ימכור לגוי אחר, והיינו "על 'לפני' ד'לפני עיור' לא מפקידנן", שעל כך אין אנו מצווים. כלומר, אין בכך איסור.⁽³⁾

שנינו במשנתנו: **ותרנגול לבן.**

הגמרא מבארת דברי התנא קמא האוסר למכור תרנגול לבן, מתי אסור ומתי מותר.

אמר רבי יונה אמר רבי זירא אמר רב זביד, ואיכא דאמרי, ויש מי שמסר שמועה זו כך, **אמר רבי יונה אמר רבי זירא**: אם הגוי שואל "תרנגול למי יש למכור?" — **מותר למכור לו תרנגול לבן**, כי היות שלא הזכיר "לבן", אינו קונהו לצורך עבודת אלילים.

ורק אם שואל "תרנגול לבן למי?" אז אסור למכור לו תרנגול לבן, כי אז הוא קונהו לצורך עבודת אלילים.

והגמרא מדייקת מדברי רבי יהודה, שתנא

3. כתב הריטב"א: רק את הלאו ממש של "לפני עור" אמרה הגמרא שאין עוברים אלא אם נותנין אותו למי שיעבור עבירה בעצמו. אבל מכל מקום, אנו מוזהרים שלא לגרום על ידינו שום תקלת עבירה, ושלא יצא מתחת ידינו דבר שאפשר שיעבור בו ישראל עבירה. ועיין שם שמוכיח כן מכמה ראיות.

הסתם קונה אותם עבור חולה. וכתב הריטב"א: דוקא אם יש לו חולה. אבל המאירי כתב: ודאי לצורך חולה הוא קונה, ואם לקח הרבה — כל שכן שלסחורה הוא לוקחה, שתהיה מזומנת בידו לצורך חולים המתרפאים על ידו.

תגר חשוד, שהוא אדוק באילילים — אסור למכור לו אפילו חבילה.

אך דברים אלו אמורים, אם בסוף אכן לוקח "לבן" בפני עצמו. אבל אם בסוף לוקח את ה"לבן" בין שאר תרנגולין — מותר, כי היות ואת שאר התרנגולין אינו קונה לצורך אלילים, מוכח שגם את ה"לבן" אינו קונה לצרכם.

ועם כל זה אוסר התנא קמא, היות שבתחלה שאל "לבן".

תניא נמי הכי, שנינו כך בכרייתא, כדברי האוקימתא הזו של רב נחמן בר יצחק:

אמר רבי יהודה: אימתי אסרו חכמים למכור תרנגול לבן — **בזמן שאמר** הגוי "תרנגול זה" (4) לבן", **אבל אם אמר** "תרנגול זה וזה", שחור ולבן — **מותר** למכור לו בין התרנגולין.

ומוכח, שרבי יהודה לא התיר ב"זה וזה" אלא למכור לו בין שאר התרנגולין, ואילו בפני עצמו לא התיר. וכל זאת רק אם הזכיר "לבן". ומשמע, שבאומר סתם "תרנגול למי", מותר אפילו בפני עצמו. והיות ולא מצאנו שחכמים יחלקו עליו, משמע כדברי

ואם כן, קשה על דברי רבי זירא, הסובר שלדעת תנא קמא מותר למכור לו תרנגול לבן באומר סתם "תרנגול למי", אפילו שלא בין תרנגולין?

ומתצינין: **אמר רב נחמן בר יצחק:** אל תדייק כך ממשנתנו, אלא האמת היא כדברי רבי זירא שבאומר סתם "תרנגול למי", מותר למכור לו, אפילו לדברי תנא קמא, ובאומר "תרנגול לבן למי" אסור אפילו בין התרנגולין, אפילו לרבי יהודה. כי **הכא** במשנתנו, **במאי עסקינן**, במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה? — באופן שלישי, **כגון דאמר** הגוי "זה וזה". שבתחילה שאל "תרנגול לבן, שחור ואדום למי" —

ובאופן הזה שבו מדברת משנתנו, רבי יהודה סובר שאסור למכור לו לבן בפני עצמו, ומותר בין התרנגולין.

בפני עצמו אסור, היות שבתחילה הזכיר "לבן" ועתה לוקח "לבן", ולכן מסתבר לומר, שגוי הזה התכוין ל"לבן", והוסיף לשאול שחור ואדום, בידעו שהישראלים לא ימכרו לו "לבן", לכן הוא מערים [עושה בערמה] ואינו שואל "לבן" בלבד.

4. כתב רש"י שאין שום משמעות למילה "זה". אבל הראב"ד והרשב"א והריטב"א חולקים על רש"י ומפרשים הסוגיא בדרך אחרת, והתוס' מקצרים מאוד בהבאת דרך זו.

ומקשים על פירוש רש"י כמה קושיות.

א. לדעת רש"י אם אומר הגוי "שחור ולבן" אז חולקים רבי יהודה וחכמים. וקשה הרי באופן זה ודאי אסור — כי הרי הזכיר "לבן", למרות שהזכיר גם שחור, יתכן שהוא מערים?

ומבואר בעמוד ב [הערה 8].

ב. אם אמר במפורש "שחור ולבן" — עדיין יתכן שאת הלבן קונה לצורך תקרובת ואת השחור לצורך סעודתו?

ג. לשון הגמרא קשה. שלדברי רש"י היתה הגמרא צריכה לומר "שחור ולבן" — ולמה אמרו "זה וזה"?

לכן סוברים הראשונים, שאם אמר "שחור ולבן" — אסור, כיון שהוציא מפיו "לבן".

ומוכח, שאותו היום ואותו האיש — מיהא, בכל אופן, אסור.

ואם כן, איך התיר רבי יהודה למכור לו לצורך "משתה בנו"?

ומתרצינן: אמר רב יצחק בר משרשיא: מה שהתיר רבי יהודה למכור לו לצורך "משתה בנו" — אין פירושו נישואי בנו, אלא בטוויזיג, סעודת מריעים שעושים הנערים זה עם זה, שאינו משתה חשוב, ואינו מקריב באותו יום לאיליים, ולא "אזיל ומודה". ומודה רב יהודה שביום "נישואי בנו", אסור למכור לו.⁽⁵⁾

ועתה הגמרא חוזרת להקשות על דברי רבי זירא, המתיר למכור תרנגול לבן, באומר סתם "תרנגול למי".

תנן שנינו בהמשך משנתנו: ושאר כל הדברים, סתמן, אם הגוי קונה סתם — מותר. ופירושו, במפרש — אסור.

רבי זירא, שאף לתנא קמא מותר באומר סתם "תרנגול למי".

והגמרא מביאה המשך דברי הברייתא:

ואפילו אמר "תרנגול זה [לבן]", אם הוא עובד כוכבים שעשה משתה לבנו, או שהיה לו לגוי חולה בתוך ביתו — מותר למכור לו לבן, שאת ה"לבן" הוא קונה לצורך נוי סעודתו, ולצורך רפואת החולה.

ומקשינן על דברי רבי יהודה, המתיר למכור לו לצורך משתה בנו — הרי יום משתה בנו הוא יום אידו, וביום זה ודאי שאסור למכור לו, אף שאינו קונה לצרכי תקרובת אלילים מטעם "אזיל ומודה".

והתנן, הרי שנינו במשנתנו: עובד כוכבים שעשה משתה לבנו — אינו אסור שלשה ימים לפניהם אלא אותו היום ואותו האיש בלבד.

כיון שאינו בוחר, ובמקרה פגשוהו, תלינן שצריך את שניהם לצורך אכילה.

ואם היו לו הרבה תרנגולים, ואמר הגוי "תרנגול זה" ובוחר את הלבן [אף שאינו אומר בפיו "לבן"] אסור למכור לו.

וזה כוונת הברייתא: אמר רבי יהודה: אימתי אסור? בזמן שאמר "תרנגול זה" ובוחר את הלבן, ורוצה לקחתו — אסור למכור לו, אבל אם אמר "זה זה", ובוחר אף את השחור — מותר.

5. ולשיטת רש"י בתחילת הפרק אסור למכור לו כל דבר. ולשיטת רבינו תם אסור למכור לו רק דבר שקונה לצורך "תקרובת עבודה זרה".

והגמרא מתפרשת לדעתם, שמדובר כגון שהיה הגוי עובד בדרך לפי תומו וראה את הישראל מוכר תרנגולים מכל הסוגים, ואמר לו "מכור לי זה זה", ולא הזכיר שחור ולא לבן —

וזה פירוש דברי רבי יהודה "בין התרנגולין" — ולכן התיר רבי יהודה, כיון שיש כאן שתי "מעלות", האחת, שאינו שואל כלום אלא במקרה הזדמנה לו קנייה, והשנייה, שרוצה גם את השחור.

ובכל זאת חשש התנא קמא, שמא מערים הוא, ובוחר את הלבן לצורך אלילים.

ולפי דרך זו, אם היה במרכלתו של הישראל רק שני תרנגולים, אחד שחור ואחד לבן, ואומר הגוי "מכור אותם לי" מודים חכמים שמותר,

מאי פירוש "סתמן", ומאי "פירושן" —

החידוש הוא בסיפא:

פירושן, היינו דהגוי קאמר במפורש "חייטים לבנים, שאני צריך אותם לעבודת כוכבים, למי!?"

אילימא, אם תאמר "סתמן" פירושו הוא דהגוי קאמר "חייטי חוורתא", חטים לבנים, ואילו "פירושן", דהגוי קאמר במפורש "לעבודת כוכבים" —

ואם תשאל, פשיטא שאסור למכור לו, ומה משמיעה לנו המשנה?

ב-ד

לא יתכן לומר כן, כי לא סתמן צריכא למימר דמזבנינן, אין שום חידוש בדברי המשנה ש"סתמן" מותר למכור לו, כי רק "תרנגול לבן" שנינו שאסור, אבל חייטים, אפילו לבנים — מותר, ולא פירושן צריכא למימר דלא מזבנינן, אין שום חידוש בדברי המשנה שאם אומר במפורש שקונה אותם לצורך עבודת אלילים, שאסור למכור.

ולכן, לא יתכן לפרש כך את כוונת המשנה.

נתרץ כי "פירושן" איצטריכא ליה, הוצרכה המשנה להשמיענו. כי סלקא דעתך אמינא, היה עולה על הדעת לומר כי האי גברא גוי הזה לאו לעבודת כוכבים קא בעי, אינו קונה אותם לצורך תקרובת אלילים, כי הרי אין נהוג אצל הגוים להקריב חייטים, אלא אומר כך כי מייבק הוא דאביק בעבודת כוכבים. הוא קשור לאלילים, ואילו הוא היה מוכר איזה חפץ לגוי אחר לצורך אלילים, היה מוכר בזול, מרוב דביקותו באלילים, ולכן סבר, כי היכי דהוא גברא, כמו שהוא עצמו אביק ביה קשור באלילים — כולי עלמא כל אנשי העולם נמו אביקו, גם מקושרים להם, ואומר לעצמו: אימא, אומר בשוק הכי "מי יש לו חטים לבנים לצורך אלילים", כי היכא דליתבו לי שיתנו לי בזול! ואכן אין לכו נתון לאלילים, ומותר למכור לו, קמשמע לך, באה המשנה להוציא מסברא זו, ולומר, כיון שבכל זאת הזכיר "לעבודת כוכבים" — אסור.

אלא, יש לפרש, מה שאמרה "סתמן", היינו דהגוי סתם קאמר "חייטי", שהכריז "למי יש למכור חטים?", ואילו "פירושן" היינו, דהגוי מפרש וקאמר "חייטי חוורתא", מכריז "למי יש למכור חייטים לבנים?" —

ובאה המשנה לחדש, מפני שמפרש ואומר "לבנים", לכן אסור אפילו בחטים. מכלל זה אתה למד, דתרנגול, המיועד לקנותו לתקרובת אלילים, אפילו באומר סתמן "תרנגול למי?", נמי לא מותר למכור לו את הלבן. וקשה על רבי זירא, הסובר שב"תרנגול סתם" מותר למכור לו את הלבן?

אחרי שלמדנו שבאופנים מסויימים מותר למכור לגוי תרנגול לבן, ובאופנים מסויימים אסור, מביאה הגמרא איבעיות של רב אשי בנדון זה.

ומתצינן: אמרי, לעולם הנכון הוא ש"סתמן" דקאמר "חייטי חוורתא". ואמרה המשנה שמותר למכור לו, כי אין הגוים מקריבים חייטים, ורצונו בלבנים איננו משום אלילים. ואכן, אין בדין זה שום חידוש, אלא

בעי רב אשי: גוי האומר "תרנגול לבן קמוע אבר, למי יש למכור?" —